

ШУЛЬЖЕНКО АССОЛЬ ВОЛОДИМИРІВНА

*Сумський національний аграрний університет,
старший викладач кафедри правосуддя, доктор філософії*

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану майже кожного дня надходять повідомлення від громадян України, які перебувають на окупованій або звільненій від окупантів території країни, про згвалтування. Число таких повідомлень зростає і потребує особливої уваги з боку органів, які ведуть досудове розслідування, тому що згвалтування відноситься до тяжких злочинів, наслідками яких є вплив на психіку, моральний стан, здатність народжувати, виношувати дітей [1].

В умовах воєнного стану згвалтування має особливості, пов'язані з кваліфікацією злочину у складі інших, в якості однієї з проявів об'єктивної сторони. Так, наприклад, згвалтування може проявлятися як вид насильства над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК України), як погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України), як жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням (ст. 438 КК України), як прояв геноциду (ст. 442 КК України). Але у кожному з випадків, згвалтування має додаткові цілі, серед яких: залякування, помста, дія на генофонд.

Існує декілька проблем, пов'язаних з розслідуванням згвалтувань в умовах воєнного стану. Перша з них пов'язана з неможливістю влучення зразків для проведення експертизи, тому що між злочином, який вчиняється на окупованій території і звільненням з окупації проходить певний проміжок часу, за який сліди рук, ніг, зубів, нігтів, мікрооб'єкти, текстильні волокна, сліди біологічних виділень, волосся зберегти і виявити практично не можливо, якщо це стосується живої особи. Крім того, отримані нею тілесні ушкодження, які досліджуються експертизою статевих станів, а також судово-медичною експертизою, можуть зникнути з часом. Щодо особи, яка після згвалтування померла, була вбита, похована, закопана, у виключних випадках, як доводить цитологічна практика, біологічний матеріал, за яким можна ідентифікувати гвалтівника, в середині трупа може зберігатися до одного місяця, але такі випадки трапляються дуже рідко.

Групове згвалтування, які часто розповсюджене під час воєнного стану, може підтверджуватись висновком ДНК-експертизи, яка визначає індивідуальне походження клітин, а також цитологічною експертизою, що визначає походження досліджуваного матеріалу (уретральні, анальні, клітини ротової порожнини). Молекулярно-генетична експертиза є ефективним способом здобуття доказів і причетності до скоєння дій насильницького характеру при дослідженні на клітковому рівні. Також експертиза дозволяє ідентифікувати сліди біологічного

походження, що залишені однією особою в різних місцях і в різний час, допомагає встановити кожного з учасників події у випадках, коли слід утворений змішуванням крові або сперми кількох осіб.

У справах про статеві злочини не завжди фіксується травма статевих органів, але це не повинно вимагатись для підтвердження підозри і обвинувачення, особливо при відсутності негенітальних травм. Достовірність травм статевих органів після сексуального посягання може залишатись неясною [2]. Виходячи з положень відсутності на момент початку розслідування травм від зґвалтування, слід звернутись до іншого виду спеціальних знань, які здатні оцінити наслідки статевих зносин із застосуванням насильства: призначати психологічну, медико-психологічну, комплексну психолого-психіатричну експертизи, в залежності від суб'єктивних проявів, які спостерігаються у потерпілої особи.

Також проблемою є встановлення винної у вчиненні зґвалтування особи (групи осіб) під час воєнного стану. Можна виходити із словісного портрету і опису потерпілої особи, свідків, через ототожнення за спеціальними програмами через соціальні мережі, із подальшим з'ясуванням, в якій військовій частині проходила службу особа, де перебувала частина у період, коли скоєно злочин. Другим способом є використання даних СБУ і розвідки, з отриманням інформації у відповідь на запити органів розслідування про дислокацію російських військових частин у зазначений період в місцевості, де скоєно злочин, з подальшим встановленням особи, використання даних відеореєстраторів і реєстраторів, супутникових знімків. Як результат, за отриманою інформацією призначається портретна експертиза, проводиться впізнання за фотографією.

Окрему проблему становить встановлення обставин, які супроводжували вчинення зґвалтувань щодо померлих в подальшому осіб, з тих обставин, які обтяжують покарання: чи перебувала особа в стані наркотичного чи алкогольного сп'яніння, конкретизація тяжких наслідків. Явними обставинами залишаються ті, що пов'язані з попередньою змовою, супроводжуються тяжкими наслідками, особлива жорстокість і з використанням умов воєнного стану.

Однією із проблем, пов'язаних із розслідуванням зґвалтувань, є численні випадки жертв серед дітей і осіб похилого віку, що наводить на думку про методичні розробки про такий вид насильства до моменту вторгнення в Україну, окрім пропагандистських промов повинна існувати документація з інформацією про доведення до відома про це військовим. Такі дії, вважаючи на їх масовість, повинні якимось чином заохочуватись з боку військового керівництва і не можуть розцінюватись як ті, що виникли раптово одночасно в кількох окупованих регіонах.

Також, на нашу думку, у зв'язку із численними випадками зґвалтувань, вчиненими російськими окупантами в Україні, постає питання необхідності проведення соціально-психологічної експертизи затриманих за зґвалтування ідентифікованих полонених, метою якої є виявлення негативних установок щодо населення України, яким чином такі установки особою отримані, що їх підкріплювало.

Вважаючи на неадекватність поводження щодо малолітніх літніх осіб, отримувану інформацію СБУ про масове вживання російськими військовими наркотичних і алкогольних речовин під час військових дій в Україні, на наш погляд, доречно було б призначати психіатричну експертизу щодо затриманих за злочини, поєднані із зґвалтуваннями. Відповідно до ст. 509 КПК України, психіатрична експертиза може бути призначена у тому випадку, коли поведінка особи під час вчинення злочину була а бо є неадекватною. На нашу думку, дії статевого характеру, які пов'язані з новонародженими, немовлятами, малолітніми, а також вчинення таких дій з присутністю батьків таких дітей, з використанням сторонніх предметів побутового характеру, також дії статевого характеру з особливою жорстокістю по відношенню до літніх осіб, чоловічої і жіночої статі після 65-70 років не можуть вважатись адекватними, не охоплюють на 100% суб'єктний склад російської армії, а тому потребують спеціальних знань в області психіатрії з подальшими висновками щодо психічного стану таких осіб.

Список використаних джерел:

1. Пиріг В. Понад 20 % українських біженок заявили про сексуальне насильство з боку росіян. ZAXID.NET. 31.03.2022. URL: https://zaxid.net/ponad_20_ukrayinskih_bizhenok_zayavili_pro_seksualne_nasillya_z_boku_rosiyan_n1539881. (дата звернення: 3.05.2022).
2. Jones J.S.1., Rossman L., Wynn B.N., Ostovar H. Assaultants' sexual dysfunction during rape: prevalence and relationship to genital trauma in female victims. Journal of Emergency Medicine. May 2010. Volume 38, Issue 4, pp. 534.

Ключові слова: воєнний стан, доказ, доказування, зґвалтування, наслідки, судова експертиза.

Key words: martial law, evidence, evidence, rape, consequences, forensic examination.

КЛИМАСЬ РУСЛАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Інститут державного управління та наукових досліджень
з цивільного захисту, начальник відділу досліджень,
статистики пожеж та надзвичайних ситуацій*

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОЖЕЖІ ЗА НАЯВНОСТІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ СПЕЦІАЛІСТАМИ ДОСЛІДНО-ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ ДСНС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час російської військової агресії проти України у період дії воєнного стану [1], починаючи з 24 лютого 2022 року, на території майже всіх областей України виникає низка пожеж, спричинених потраплянням